

DOI 10.51558/2490-3647.2024.9.2.751

UDK 811.112.2'367.4
811.163.4'367.4
81'367.4

Primljeno: 21. 08. 2024.

Pregledni rad
Review paper

Merima Delić

PLAVA BOJA KAO SASTAVNICA KOLOKACIJA I FRAZEMA U NJEMAČKOM I BOSANSKOM JEZIKU U PRINTANIM MEDIJIMA I ELEKTRONSKIM PUBLIKACIJAMA

U radu se analiziraju kolokacije i frazemi njemačkog i bosanskog jezika sa sastavnicom plave boje na temelju korpusa iz printanih medija i elektronskih publikacija. Kolokacije i frazemi predstavljaju zanimljivo područje istraživanja, jer nam pružaju uvid u način na koji jezik funkcioniše na idiomatskom nivou, ali isto tako, kako određene jezičke jedinice dobijaju posebna značenja koja nisu uvijek očigledna iz značenja pojedinačnih riječi. Razumijevanje ovih jezičkih jedinica omogućava jasnije razumijevanje jezika kao živog sistema, što se posebno odražava na kulturnom, društvenom i historijskom aspektu života jedne zajednice. U teoretskom dijelu govori se o sličnostima i razlikama između ove dvije jezičke jedinice, te o simbolici plave boje, čije daljnje istraživanje otkriva mnogo o kulturološkim i društvenim aspektima jezika. Analiza se temelji na morfološkim, sintaksičkim i leksičkim karakteristikama kolokacija i frazema s ciljem otkrivanja sistematskih razlika između njemačkog i bosanskog jezika. Sve ovo se ogleda kroz široki spektar simbolike plave boje i analiziranih lingvističkih jedinica u različitim jezičkim i kulturološkim kontekstima.

Ključne riječi: kolokacija; frazem; simbolika; plava boja; kontrastivna analiza; njemački jezik; bosanski jezik

UVOD

Kolokacije i frazemi predstavljaju važne jezičke jedinice koje imaju različite uloge u jeziku. Kolokacije se definišu kao ustaljene leksičke kombinacije ograničene sintaksički i semantički, koje karakteriše ograničena zamjenljivost njihovih sastavnica. Prema različitim lingvistima, one se javljaju kao uobičajene veze riječi koje ne podliježu slobodnom kombinovanju leksema, dok frazemi, s druge strane, predstavljaju čvrste kombinacije riječi sa idiomatskim značenjem. Frazemi imaju stabilnu strukturu i često preneseno značenje koje se ne može objasniti zbirom značenja pojedinačnih komponenti. Kolokacije, iako stabilne, ne moraju nužno biti idiomatske, dok frazemi najčešće jesu. Sličnosti između ovih jezičkih jedinica uključuju stabilnost i reproduktivnost, dok se osnovne razlike odnose na stepen idiomatičnosti i zamjenljivosti njihovih leksema.

Ovaj rad bavi se analizom kolokacija i frazema koji uključuju plavu boju, oslanjajući se na definiciju po kojoj kolokacije i frazemi predstavljaju veze od dvije ili više riječi, koje čine gotove jedinice sa specifičnim leksičkim ograničenjima, s fokusom na njihovu upotrebu u bosanskom i njemačkom jeziku u medijskim tekstovima. Fokus analize je na razlikama i sličnostima između frazema i kolokacija u njemačkom i bosanskom jeziku u medijskim tekstovima. Poseban akcent stavljen je na simbolička značenja plave boje, koja se u analiziranim primjerima povezuje s urednošću, pouzdanošću, smirenošću, ali i melanholijom. Na primjerima kao što su „plava karta“, „plavi ovratnici“ i „plavo srce Evrope“, rad pokazuje kako plava boja u jeziku i kulturi reflektuje različite vrijednosti i emocije. Cilj je uporediti sličnosti i razlike između kolokacija i frazema u oba jezika, posebno na morfosintaksičkom, leksičkom i semantičkom nivou.

1. TEORIJSKI OKVIR

1.1. Kolokacije

Cedillo (2004: 66) smatra da su glavne karakteristike kolokacija prvi put detaljno definisane u Viehwegerovim istraživanjima, koji navodi da su kolokacije:

- ograničene sintaksički i semantički;
- leksička ograničenja i podliježu semantičkim uslovima podudarnosti, povezanim s idiosinkratičnim osobinama određenog jezika;
- najprepoznatljivije kroz jezičke suprotnosti.

Bartolec (2012: 53) pak smatra da je kolokacija posebna leksička veza na sintagmatskoj razini koja se temelji na značenjskoj povezanosti samostalnih leksičkih jedinica u kojima se konkretiziraju njihova značenja. Riđanović (1985: 314) definiše kolokaciju kao jedan vid sintagmatskih odnosa, vid koji reguliše veze između susjednih ili bliskih leksema u gramatički ispravnim nizovima riječi. Stojić (2012: 7) smatra da su kolokacije kombinacije riječi koje na sintagmatskoj razini čine jednu smislenu cjelinu, okarakterisanu malom paradigmatskom zamjenljivošću njenih sastavnica. Butina–Koller (2005: 21) definiše kolokaciju kao uobičajenu neidiomatsku vezu dvije punoznačne riječi koje se protive algoritmu slobodne kompatibilnosti leksema. Za Hausmanna (1985: 118) kolokacije su veze riječi s ograničenom mogućnošću kombinovanja, koje se prema različitim semantičkim pravilima povezuju s riječima s kojima su u srodstvu. On ih posmatra i tretira kao polugotove proizvode jezika koje govornik ne kombinuje kreativno, već ih preuzima iz svog sjećanja kao cjelinu. Primjeri kolokacija uključuju *eingefleischter Junggeselle* (okorjeli neženja) ili *heikles Thema* (škakljiva tema). Prema Hausmannu (1985: 119) kolokacija se sastoji od baze (npr. *Thema*/tema) i kolokatora (npr. *heikles*/škakljiva) koji je srodan bazi ili kolokativan. Baza je najčešće imenica, dok pridjevi i glagoli dolaze u obzir kao baza samo ako su prilozi kolokatori.

Mnogi lingvisti koji se bave istraživanjem kolokacija smatraju ih dijelom frazeologije. Iako ne pokazuju idiomatičnost njihove sastavnice u velikoj mjeri određuju jedna drugu, što nije slučaj sa slobodnim vezama riječi. Fleischer (1982: 63–64) kolokacije naziva nominacijskim stereotipima, dok ih Burger (2007: 38) posmatra kao neidiomatične ili blago idiomatične frazeme. Prema Hausmannu (2007: 218) kolokacije, zajedno sa idiomatskim i frazeološkim izrazima, čine srž frazeologije. Butina–Koller (2005: 21) smješta kolokacije između slobodnih veza riječi i frazema na ljestvici jezičkih jedinica. Veoma čvrst oblik kolokacije Riđanović (1985) naziva idiomom, smatrajući da značenje nije isto kao bukvalno značenje njegovih sastavnih dijelova (npr. *mačak u vreći* ili *povući mačka za rep*). Stojić (2012: 7–8) također smješta kolokacije između frazema i slobodnih sintagmi: *crni humor* (frazem), *crni papar* (kolokacija), *crna majica* (slobodna sintagma). Iz svega ovoga, možemo zaključiti da su kolokacije ustaljeni leksički spojevi koji imaju specifično značenje i pojavljuju se samo u određenim varijantama (npr. *crni humor*). Kolokacije imaju ograničenu zamjenljivost svojih leksema i karakterizira ih ustaljenost u govoru. Za razliku od kolokacija, frazemi su stabilne kombinacije koje se sastoje od najmanje dvije riječi koje imaju idiomatsko značenje koje se ne može naslutiti iz značenja pojedinačnih riječi, već samo kao cjeline (npr. *knjiški moljac*).

Mi ćemo se u našoj analizi voditi definicijom da su kolokacije i frazemi veze od dvije ili više riječi, koje po morfosintaksičkim i semantičkim pravilima povezivanja tvore jedinice sa određenim leksičkim ograničenjima. Ovakve veze riječi ne nastaju tokom govornog procesa, već ih koristimo kao gotove, cjelovite jedinice koje su pohranjene u našem mentalnom leksikonu. Frazeme karakteriše to da obje sastavnice imaju preneseno značenje i da se značenje frazema ne može shvatiti iz pojedinačnog značenja njegovih sastavnica, što nije slučaj sa kolokacijama. Kod kolokacija jedna sastavnica uvijek zadržava svoje značenje koje ima izvan kolokacijske veze.

1.2. Frazemi

Frazem se definiše kao leksički spoj od najmanje dvije punoznačne riječi koje imaju preneseno značenje, a koje se ne može objasniti pomoću značenja pojedinačnih riječi, već samo kao cjelina. Burger, Buhifer i Sialm (1982: 1) smatraju da frazeološku vezu čine dvije ili više riječi koje čine cjelinu i čije se značenje ne može objasniti sintaksičko-semantičkim pravilima povezivanja. Ta se kombinacija riječi koristi u jezičkoj zajednici kao i svaki drugi leksem tog jezika. Palm (1997: 1) navodi termin frazeologizam, koji po njoj predstavlja sredstvo za proširivanje vokabulara, imenovanje i obradu svijeta u ljudskoj jezičkoj aktivnosti. Palm dalje ističe da se frazemima konceptualiziraju „mentalne veličine“ kao što su emocije, stavovi i (negativni) načini ponašanja. Menac, Arsovski i Venturin (2003: 6) definišu frazeme kao „ustaljene veze riječi koje se upotrebljavaju u gotovom obliku, a ne stvaraju se u toku govornoga procesa, i kod njih je bar jedna sastavnica promijenila značenje, tako da značenje frazema ne odgovara zbiru značenja njegovih sastavnica. Prema Matešiću (1982: 6) „frazemi su jedinice jezika značenjskoga karaktera koje se kao cjelina reproduciraju u govornom aktu, raspoložuci pri tome najmanje dvjema punoznačnim (autosemantičkim) riječima, od kojih barem jedna upućuje na semantičku pretvorbu, jedinice koje, zbog sposobnosti uklapanja u kontekst, poput svake druge riječi mogu vršiti sintaksičku funkciju u rečenici“. Za Burgera (2007: 14-15) frazem predstavlja vezu dvije ili više riječi, pri čemu ni jedna od tih riječi ne mora biti autosemantička, odnosno punoznačna riječ. Nasuprot ovim stavovima, Fleischer (1997: 29) definiše frazem kao vezu riječi koja sadrži „barem jednu autosemantičnu riječ“, što isključuje veze riječi, poput dvostrukih veznika (*bald – bald, entweder – oder / ili – ili*) i prijedloga (*von – an / od – do*). Frazemi se kao ustaljene veze riječi odlikuju još mnogim osobinama. Među najvažnijim koje lingvisti navode su *polileksičnost* [*Polylexikalität* prema Burgeru (2007) ili *Mehrgliedrigkeit*

prema Fleischeru (1997)] i *čvrsta struktura* [*Festigkeit* prema Burgeru (2007) i Palmu (1997) ili *Stabilität* prema Fleischeru (1997)].

Na osnovu osobina koje iskazuju Burger (2007: 14–16) frazeme dijeli na frazeme u širem i užem smislu. Osobine koje iskazuju frazemi, odnosno *frazologizmi* u širem smislu prema Burgeru su:

1. *Polileksičnost (Polylexikalität)* – Frazem se sastoji od više od jedne riječi.

Polileksičnost znači da se frazem mora sastojati od najmanje dvije leksičke jedinice. Prema Burgeru (2007: 15) rečenica predstavlja gornju granicu frazeoloških kombinacija riječi, dok je donja granica određena sa najmanje dvije riječi, koje su najčešće u funkciji rečeničnog člana. Lingvisti, međutim, nisu saglasni oko toga da li frazem uključuje samo autosemantične (npr. *Öl, geben*) ili sinsemantične riječi (npr. *an, und*). Fleischer (1997: 82) je mišljenja da se ustaljena veza riječi treba sastojati od najmanje jedne autosemantične, odnosno punoznačne riječi. S druge strane, Burger (2007: 16) smatra da je svaka ustaljena veza od dvije riječi dio frazeologije, uključujući izraze poput: *ansich, beiweitem, wennauch, im Nu, sodass*.

2. *Čvrsta struktura (Festigkeit)* – Frazem postoji samo u jednoj kombinaciji riječi i u upotrebi je kao obična riječ.

Definisanje karakteristike čvrste strukture ili stabilnosti je složenije u poređenju sa osobinom polileksičnosti. Pojedinačne lekseme unutar slobodnih veza riječi mogu se lako zamijeniti, dok frazeološke veze riječi imaju strožije granice u pogledu zamjene pojedinačnih komponenti, što rezultira leksičko-semantičkom stabilnošću (usp. Burger 2007: 16). Prema Burgeru (ibidem: 16) stabilnost frazeoloških izraza određena je i njihovom upotrebom, ali postoji značajna razlika između upotrebe i poznavanja frazema. Na primjer, govornik njemačkog jezika može razumjeti frazeološki izraz, ali ga iz različitih razloga ne koristi. Utvrđivanje stvarne upotrebe frazeološkog izraza nije jednostavno. Intuicija lingviste i njegovo lično uvjerenje da je određeni izraz poznat većini govornika njegovog jezika nisu dovoljni. S obzirom da ne sadrže ažuriran materijal, oslanjanje na rječnike također ne donosi potpunu jasnoću. Zbog toga se ankete sa ispitanicima čine jedinim pouzdanim izvorom za donošenje jasnih zaključaka. Burger (2007: 17) nadalje razlikuje tri nivoa čvrste strukture. *Psiholingvistička čvrstoća* – odnosi se na mentalni leksikon govornika, *strukturnalna čvrstoća* – prisutna je u jezičkom sistemu i *pragmatična čvrstoća* – odnosi se na tipične komunikacijske situacije.

3. *Idiomatičnost (Idiomatizität)* – znači da komponente frazema tvore cjelinu koja se ne da u potpunosti objasniti sintaksičkim i semantičkim pravilima vezivanja.

Idiomatičnost podrazumijeva nesklad između frazeološkog i cjelokupnog značenja kompletnog izraza. Što je veći stepen nepodudarnosti između ova dva značenja, to je idiomatičnost frazema izraženija (usp. Burger 2007: 31). Prema stepenu idiomatičnosti razlikujemo sljedeće frazeme:

- *idiomatski (vollidiomatische Phraseologismen/Idiome)*
- *djelimično idiomatski (teildiomatische Phraseologismen)*
- *neidiomatski frazemi (nichtidiomatische Phraseologismen)*

Kod idiomatskih frazema radi se o frazama čije se pojedinačne komponente ne mogu tumačiti na osnovu njihovog doslovnog značenja. Pojavljuje se novo preneseno frazeološko značenje izraza *jemandem meinen Korb geben* (*dati nekome korpu*), koje se koristi za označavanje postupka ostavljanja, otpuštanja ili oslobađanja osobe, posebno u kontekstu poslovnih ili ljubavnih odnosa. Ovo značenje bilježe Halilović, Palić i Šehović (2010: 538).

Djelimično idiomatski frazemi su izrazi koji sadrže barem jednu komponentu s denotativnim značenjem. U Duden 11. Redewendungen (2008: 897) zabilježeno je značenje *einen Streit vom Zaunbrechen* kao *započeti, provocirati svađu*. U ovom izrazu *vom Zaunbrechen* je idiomatski izraz, dok komponenta *einen Streit* zadržava svoje osnovno, denotativno značenje. Stoga je ovaj izraz djelimično idiomatski.

Neidiomatski frazemi su izrazi koji se ne razlikuju (ili imaju samo minimalne) semantičke razlike između frazeološkog i doslovnog značenja: *sich die Zähne putzen/prati zube* (usp. Burger, 2007: 32). Prema Burgeru (2007: 32) idiomatičnost se često javlja kod unikalnih komponenti, tj. komponenti koje se pojavljuju isključivo u okviru frazeoloških izraza i nikako drugdje: *gang undgäbe / uobičajeno*.

Mi ćemo se u ovom radu voditi Fleischerovom definicijom da frazem mora sadržavati barem jednu punoznačnu riječ. Fleischerova definicija poslužit će nam kao polazni kriterij prilikom odabira i analize našeg korpusa.

1.3. Kolokacije i frazemi – sličnosti i razlike

S obzirom na njihove zajedničke osobine, kolokacije i frazeme često ne možemo jasno razlikovati. Da bismo ih ipak razgraničili, potrebno je utvrditi njihove razlike i sličnosti. Kao osnovne karakteristike frazema, koje se mogu primijeniti na kolokacijama, Stojić i Murica (2010: 114) navode *idiomatičnost* (značenje cjeline frazema ne mora odgovarati značenju pojedinačnih komponenti), *stabilnost* (pojavljivanje uvijek istih ili tačno određenih komponenti pri formiranju frazema) i *reproduktivnost* (pri upotrebi

frazemi se ne produciraju nanovo, već se kao „čvrste” veze pohranjene u mozgu samo reproduciraju). Stojić i Murica (2010) smatraju kolokacije semantički i sintaksički stabilnim jedinicama koje se ponašaju u skladu sa gramatičkim pravilima (*postaviti sto, postaviti stolove, stolovi su postavljeni, itd.*). Dalje karakteristike kolokacija su da njihove sastavnice ne moraju nužno slijediti jedna drugu i između njih mogu da se pojave i druge sintaksičke jedinice, npr.: *Stolovi koje smo naručili za svadbu postavljeni su kako smo željeli*. Što se tiče zamjenljivosti članova kolokacija njihovim sinonimima, kolokacije pokazuju različit status stabilnosti. Kod nekih je kolokacija jedna sastavnica u određenoj mjeri zamjenljiva nekim sinonimima, ali ne i svim sinonimnim izrazima jednog semantičkog polja. Na primjer, u njemačkom jeziku su sintagme poput *Angst empfinden/verspüren = osjećati strah* moguće, dok sintagma **Angst fühlen* nije. Stojić i Murica (2010: 114) tvrde da je u ovakvim situacijama leksička stabilnost kolokacija nešto niža. Ova stabilnost proizlazi iz leksikalizacije, procesa u kojem se stabilne veze između riječi i njihova značenja pohranjuju u mentalnom leksikonu, omogućavajući govorniku da ih reproducira iz jezičke svijesti bez ponovnog stvaranja, a ne producira svaki put iznova. Također i prema Hausmannu (1984: 398) kolokacije predstavljaju „polugotove proizvode nekog jezika koje govornik ne kombinuje kreativno, već kao cjelinu preuzima iz svog sjećanja”.

Stojić/Murica (2010: 114) objašnjavaju osobinu idiomatičnosti na primjeru izraza *ravna kao daska*, koji se koristi u pejorativnom kontekstu za opisivanje mršave i koščate građe žene. U ovom primjeru, frazemske komponente su „čvrste“ i ne dopuštaju proizvoljnu zamjenu drugih elemenata. Suprotno tome, izraz *ravna daska* nema preneseno značenje, te se pridjev *ravna* može zamijeniti drugim pridjevima poput *široka* ili *debela*, čime se mijenja osnovno značenje izraza. Ipak, pridjev *ravna* ne može biti zamijenjen svojim sinonimima, što čini ovu kombinaciju kolokacijom, a ne slobodnom vezom riječi. Razlikovanje kolokacija od frazema ogleda se i u njihovoj primjeni u različitim kontekstima, što Stojić i Murica (2010: 114-115) predstavljaju polisemičnim primjerima poput izraza *odskočna daska*. Ovaj izraz može značiti i frazem, gdje se koristi u prenesenom značenju *položaj s kojeg neko namjerava napredovati*, i kolokaciju, označavajući *sportsku dasku s koje se izvode skokovi*. Razlika između kolokacije i frazema može se ustanoviti samo na temelju situacijskog ili jezičkog konteksta, kao što je prikazano u sljedećim primjerima:

1. *Marko je atletičar i svaki dan vježba na odskočnoj dasci.* (doslovno značenje – kolokacija)
2. *Njegov trener poznaje mnogo slavnih osoba i to će mu biti odskočna daska u karijeri.* (preneseno značenje – frazem)

Holderbaum (2003: 28) se bavila problematikom razgraničavanja kolokacija od frazema i definisala je pet kriterija koji se mogu sprovesti na kolokacijama, ali ne i na frazemima:

1. Kommutation (Ersetzung) = komutacija (zamjena)

Prilikom testa komutacije se leksem jedne fraze zamjenjuje drugim, kao u primjerima:

*die Rechnung ohne den Wirt machen – *die Rechnung ohne den Bäcker machen*
(praviti račun bez krčmara – *praviti račun bez pekara)

*Wenn die Katze aus dem Haus ist, tanzen die Mäuse - *Wenn der Hund aus dem Haus ist, tanzen die Mäuse* (Kad mačke nema, miševi kolo vode – *Kad psa nema, miševi kolo vode)

Promijenjeni izrazi odstupaju od norme, tako da test komutacije nije prihvatljiv.¹

2. Attribuierung (Beifügung) = atribucija (dodatak)

Kod testa atribucije jednom od leksema se dodaje atribut, odnosno neki pojašnjavajući dodatak, čime značenje promijenjenog frazema postaje neprihvatljivo:

**die Rechnung ohne den betrunkenen Wirt machen*
(*praviti račun bez pijanog krčmara)

**Wenn die alte Katze aus dem Haus ist tanzen die Mäuse.*
(*Kad nema stare mačke, miševi kolo vode.)

3. Diskontinuität (Unterbrechung) = diskontinuitet (prekid)

Ovaj test je neprihvatljiv za brojne frazeme, jer se fraza proširuje sa jednim ili više leksema:

**die Rechnung durch aus einmal ohne den Wirt machen*

**Wenn die Katze aus dem Haus ist, wenn auch nur für kurze Zeit, tanzen die Mäuse.*

4. Permutation (Umstellung) = permutacija (zamjena mjesta)

Kod permutacije se redoslijed rečeničnih članova zamjenjuje, tako da su sljedeći primjeri neprihvatljivi:

**die Rechnung durchaus einmal ohne den Wirt machen*
(*ponekad napraviti račun bez krčmara)

**Wenn die Katze aus dem Haus ist, wenn auch nur für kurze Zeit, tanzen die Mäuse.*
(*Kad mačke nema, čak i na kratko, miševi kolo vode.)

¹ Test komutacije ili zamjene naveden je u Dudenovom, 11-om tomu, kao najsigurniji formalni način razgraničavanja frazema (usp. Duden, tom 11, str. 9).

5. Morphologische Veränderungen (Formenabwandlung) = morfološke promjene (modifikacija oblika)

Ova promjena utiče na formu sastavnica. Na primjer, sljedeći frazemi postaju neprihvatljivi ukoliko se imenice stave u množinu:

**die Rechnungen ohne die Wirte machen*

(**praviti račune bez krčmara*)

**Wenn die Katzen aus dem Haus sind, tanzen die Mäuse.*

(**Kada mačaka nema, miševi kolo vode.*)

Za razliku od frazema svi ovi testovi se, prema Holderbaum (2003: 29), mogu provesti na kolokacijama, što se može pokazati na i primjeru *ein Problem lösen/riješiti problem*:

Ein Rätsel lösen / riješiti zagonetku (komutacija)

Ein großes Problem lösen / riješiti veliki problem (atribucija)

ein Problem spätestens bis morgen lösen/riješiti problem najkasnije do sutra (diskontinuitet)

lösen wir der das Problem / on će riješiti problem (permutacija)

Probleme lösen/riješiti probleme (morfološke promjene)

Holderbaum (2003: 29) dalje ističe da frazemi, za razliku od slobodnih kombinacija i kolokacija, dopuštaju samo ograničene vrste promjena. Frazemi ne dopuštaju pretvaranje u negaciju ili afirmaciju, promjene u izjavne, upitne ili imperativne rečenice, kao ni transformacije između aktivnih i pasivnih rečenica, te promjene u obrascu akcentovanja. Nasuprot tome, slobodne kombinacije i kolokacije podržavaju fleksibilnije promjene, uključujući mogućnost stvaranja negativnih i pozitivnih oblika:

Er ging zu seinem Freund. (Otišao je svom prijatelju.) – Er ging nicht zu seinem Freund. (Nije otišao svom prijatelju.)

ein Problem lösen (riješiti problem) – ein Problem nicht lösen bzw. kein Problem lösen (ne riješiti problem)

Kod fraza, s druge strane, razmjena negacije i afirmacije često nije moguća:

**die Rechnung nicht ohne den Wirt machen bzw. *nicht die Rechnung ohne den Wirt machen*

**Wenn die Katze nicht aus dem Haus ist, tanzen die Mäuse (nicht).*

Ono što frazeme čini jedinstvenim je upravo čvrsta struktura i idiomatičnost, što znači da se sastavnice frazema ne mogu mijenjati i koriste se kao gotovi izrazi u jeziku. Nasuprot tome, kolokacije se razlikuju od frazema po tome što njihovo značenje nije nužno idiomatično, dok frazemi uvijek imaju preneseno značenje.

2. SIMBOLIKA PLAVE BOJE

Plava boja ima bogatu simboliku i značaj koji su se, historijski gledano, razvijali kroz različite epohe i kulture. Percepciju plave boje Immoos (2008: 44) objašnjava ističući da plava boja simbolizira svemir, kosmos, nebo i vječnost. Iako je plava boja dugo smatrana bojom drugog reda u poređenju s crvenom, bijelom i crnom, jasna percepcija plave boje počinje se razvijati tek između 800. i 1000. godine p.n.e.. Brenko (2009: 57) navodi da plava boja počinje zauzimati važnu ulogu u evropskoj kulturi tokom 12. i 13. stoljeća, kada se pojavljuje u različitim aspektima života, uključujući umjetnost, odjeću, iluminacije i grbove. Kako navodi Immoos (2008: 43), luksuzne tkanine obojene indigo bojom postale su popularne među plemstvom od 12. stoljeća. Legalizacija indiga tokom vladavine kralja Luja XIV učinila je plavu bojom modne elite na dvoru. Danas je plava boja omiljena kod više od polovine svjetske populacije. U kontekstu religije, Chevalier i Gheerbrant (1983) i Pastoureau (2001, prema Brenko 2009) naglašavaju da je popularizacija plave boje usko povezana s ikonografijom Djevice Marije, koja je često prikazana u plavom plaštu ili odjeći. Ova asocijacija s nebeskim i božanskim dovela je do toga da se plava počne smatrati kraljevskom bojom, a kako je smatrana najprikladnijom za žene, postala je i simbolom čednosti, navodi Brenko (ibidem: 57-58). Iako su žene u to vrijeme nosile i crvenu boju, plava je, zbog svoje životnosti i povezanosti s borbom, ostala dominantno muška boja. Brenko (ibidem: 62) također naglašava da je protestantska reforma u 16. stoljeću odigrala važnu ulogu u redefinisaju plave kao muške boje, preferirajući tamnije nijanse. U filmu iz 1960. godine, Sean Connery se pojavljuje kao James Bond u plavoj majici, što dodatno popularizuje plavu boju u muškoj modi. Plava boja je također imala značajnu ulogu i u heraldici. Zjakić i Milković (2010) ističu da se plava boja koristila kao simbol pobožnosti i iskrenosti. U savremenom kontekstu plava boja postala je sinonim za preciznost i čistoću, što je čini pogodnom za reklamiranje proizvoda i usluga povezanih sa čistoćom (filteri za pročišćavanje vode, sredstva za čišćenje), zrakom i nebom (aviokompanije, aerodromi, klima uređaji), vodom i morem (morska putovanja, mineralna voda), kao i za reklamiranje visokotehnoloških proizvoda. Plava boja se često povezuje i sa lažima kroz razne izreke. Tako Immoos (2008: 43) navodi izraze poput: *das Blaue vom Himmel herunter lügen* (pričati, pripovijedati prazne, lažne, izmišljene priče), *einen blauen Dunst vor machen* (zavaravati koga, lagati kome), *sein blaues Wunderer leben* (doživjeti neugodno iznenađenje), *blaue Ausreden* (plavi izgovori), *blaue Märchen* (plave bajke). U našoj kulturi plava boja je po Vollmaru (2023: 63) povezana sa crvenom

krvlju, odnosno plavom krvi plemstva. Fraza *plava krv* potiče od španjolskog izraza *sangra azul*. Španci su ga prvobitno koristili za označavanje potomaka Vizigota, koji su činili višu klasu i plemstvo u Španiji. Budući da su imali svijetlu kožu, krv u njihovim venama je plavičasto svjetlucala kroz kožu. Tako je plava boja postala uobičajen izraz za plemstvo, a time i za ljude istaknute klase, koji su ponekad obožavani skoro kao bogovi kroz historiju.

3. ANALIZA

Korpus korišten u ovoj analizi obuhvata 22 primjera pronađena u bosanskohercegovačkim, njemačkim i austrijskim printanim i elektronskim publikacijama. Korpus je kreiran prikupljanjem frazema i kolokacija iz medijskih izvora, čime su obuhvaćeni konteksti u kojima se plava boja koristi kako bi se izrazila određena značenja. Pristup kontrastivne analize temelji se na definiciji kolokacija i frazema kao jezičkih jedinica koje se ne stvaraju spontano u govoru, već postoje kao fiksne kombinacije pohranjene u mentalnom leksikonu. Kod frazema obje sastavnice imaju idiomatsko značenje, dok kod kolokacija barem jedna zadržava svoje osnovno značenje izvan te veze. U analizi se istražuju morfosintaksičke, leksičke i semantičke karakteristike ovih jedinica, pri čemu su ekvivalenti između jezika određeni na osnovu značenja, funkcije i upotrebe plave boje. Korpus je podijeljen na nekoliko kategorija prema simboličkom značenju plave boje: urednost i pouzdanost, smirenost i odanost, mir i saglasnost, te potisnuta melanholija. Ova podjela omogućava detaljnu analizu kako plava boja funkcioniše u različitim jezičkim i kulturnim okruženjima, uzimajući u obzir specifične kulturne aspekte oba jezika. Svi primjeri u analizi bit će podijeljeni u nekoliko skupina s obzirom na njihovo značenje:

Značenje 1: Plava boja simboliše urednost, pouzdanost, ozbiljnost, sigurnost, red, jasnoću i pravednost;

Značenje 2: Plava boja simboliše smirenost, otvorenost, suosjećanje, druželjubivost, odanost;

Značenje 3: Plava boja simboliše mir, saglasnost i dogovor;

Značenje 4: Plava boja simboliše potisnutu melanholiju.

Značenje 1: Plava boja simboliše urednost, pouzdanost, ozbiljnost, sigurnost, red, jasnoću i pravednost:

Kolokacije:

- njem.: die blaue Karte ≈ bos.: plava karta

*Im vergangenen Jahr sind mehr Akademiker aus Dritt staaten mit einer **Blauen Karte** der EU nach Deutschland gekommen. (<https://www.spiegel.de>, 24. 7. 2020) 'Prošle godine u Njemačku je došlo više akademika iz trećih zemalja s Plavom EU kartom.'*

***Plava karta** EU za fakultetski obrazovane i zanatlije. (<https://www.oslobodjenje.ba>, 1. 12. 2022.)*

U primjeru *blaue Karte* / *plava karta* bilježimo podudaranje morfosintaksičke strukture u oba jezika. U njemačkom se jeziku kolokacija *blaue Karte* sastoji od imenice *Karte* kao nukleusa imenične fraze i pridjeva *blaue* kao pridjevskog atributa. Također i u bosanskom se jeziku primjer *plava karta* sastoji od imenice *karta* kao nukleusa imenične fraze i pridjeva *plava* kao pridjevskog atributa.

Plavu kartu uvela je Evropska unija po ugledu na američku zelenu kartu tj. *Green Card*. Plava karta nastala je 2009. godine, dok je Njemačka izdaje od avgusta 2012. godine. To je vrsta boravišne i radne dozvole namijenjena za non-EU građane koji posjeduju univerzitetsku diplomu i žele da žive i rade u EU. Također, nedavno, ljudi bez univerzitetske diplome za plavu kartu mogu da konkurišu ako imaju preko pet godina profesionalnog radnog iskustva na visoko kvalifikovanoj poziciji (npr. programer bez univerzitetske diplome).² U ovom primjeru plava boja se prikazuje kao simbol pouzdanosti, s obzirom na to da, prema Immoosu (2008: 44), plava boja označava urednost, pouzdanost i ozbiljnost.

- njem.: ekvivalent u posmatranom korpusu nije zabilježen ≈ bos.: plava knjiga

*...stoga je Federalna liječnička komora tijekom prošle godine uputila molbu svim subjektima u sektoru zdravstva da se uključe u reviziju **Plave knjige**, ističe Bećirević. (<https://snagalokalnog.ba>, 27. 3. 2023.)*

Za frazem *plava knjiga* nije pronađen ekvivalent u analiziranom korpusu. U bosanskom jeziku se primjer *plava knjiga* sastoji od imenice *knjiga* kao nukleusa imenične fraze i pridjeva *plava* kao pridjevskog atributa.

Plava knjiga predstavlja dokument sa uputama za rad u zdravstvenom sistemu Bosne i Hercegovine. U ovom primjeru plavu boju doživljavamo kao jasnoću, jer plava simbolizira po Vollmaru (2023: 70) mudrost, istinu, čistoću, pravednost i jasnoću.

² <https://nemackikutak.com/sve-sto-treba-da-znate-o-plavoj-karti/>

Frazemi:

- njem.: Blue-Collar, Blue-Collar-Worker ≈ bos.: plavi ovratnici

Unterscheidung „White-Collar“ und „Blue-Collar“ wird Arbeits markt nicht mehr gerecht (<https://www.hrjournal.de>, 10. 12. 2021) ‘Razlika između „bijelog ovratnika” i „plavog ovratnika” više ne odgovara tržištu rada.’

Mehr als Basis wissen ist für die Blue-Collar-Worker also nicht eingeplant. Dabei sind doch gerade diese Arbeits plätze von Automatisierung und Digitalisierung besonders bedroht.³ (<https://www.haufe.de>, 21. 2. 2020)

Tokom govora Biden je posebno naglasio „moć plavih ovratnika”, odnosno radnika koji će pomoći državi u oporavku od krize koju je prouzrokovala pandemija koronavirusa. (<http://www.velkaton.ba>, 29. 4. 2021.)

U njemačkom su jeziku primjeri *Blue-Collar* i *Blue-Collar-Worker* složenice. U njemačkim pisanim medijima umjesto oblika *blauer Kragen* bilježimo neologizme *Blue-Collar* i *Blue-Collar-Worker*. U bosanskom se jeziku primjer *plavi ovratnici* sastoji od imenice *ovratnici* kao nukleusa imenične fraze i pridjeva *plavi* kao pridjevskog atributa.

Pod *plavim ovratnicima* se misli na osobe iz radničke klase koji obavljaju fizičke poslove ili kvalifikovane zanate. Do polovine 18. stoljeća u mnogim područjima Europe bile su na snazi zakonske odredbe koje su za niže slojeve stanovništva propisivale odjeću najčešće sive i smeđe boje. Sa padom cijena industrijski obojenih plavih tkanina, njihova dostupnost postaje šira, što demokratizira upotrebu ove boje. Seljačko stanovništvo sve više prihvata novu modu, udaljavajući se od tradicionalnih sivih i smeđih tonova koji su ih do tada definirali kao pripadnike niže klase (Brenko 2009: 61). Kako je od 18. stoljeća plava postajala sve popularnija boja u zapadnom svijetu, nije se više, navodi Brenko (ibidem: 62), povezivala samo s *plavom krv* u vladajućim krugovima, već i s *plavim ovratnikom* radnika i plavim uniformama službenika u modernim državama. Uniforme mnogih državnih službenika u 20. stoljeću više nisu crne, već tamnoplave: mornarica, avijacija, policija, vatrogasci, poštari, sportska odjeća i sl. Budući da plava boja djeluje uredno, pouzdano i ozbiljno, postala je, po navodima Immoosa (2009: 44), bojom radničke klase širom svijeta. Obrtnička zanimanja nazivaju se *profesijama plavih ovratnika* (*Blaumann-Berufe*). U Americi i Engleskoj to su *plavi ovratnici* (*blue collar workers*), a u Kini *plavi mravi* (*die blauen Ameisen*). Plava je po Vollmaru (2023: 83) i boja konvencije. U našem

³ Dakle, ništa više od osnovnog znanja nije planirano za plave ovratnike. Upravo su ti poslovi posebno ugroženi automatizacijom i digitalizacijom.

društvu ne možemo pogriješiti sa plavim odijelom ili plavom večernjom haljinom, osim što možemo ispasti previše konzervativni. Plava boja izražava razboritost, trezvenost i suzdržanost, i signalizira da smo iznad stvari i situacije. Kada se osjećamo nesigurno, oblačimo se u plavo. Vojska, policija i zaštitari često nose plave uniforme radi sigurnosti. Plava boja u klasičnom mornarskom odijelu je izuzetak. Ovdje se radi manje o nesigurnosti koju krije duh autoriteta, a više o povezanosti sa plavim morem.

Značenje 2: Plava boja simboliše smirenost, otvorenost, suosjećanje, druželjubivost, odanost

Kolokacije:

- njem.: blaue Karte ≈ bos.: plavi karton

*Beiß attacke bei Handball-WM: Irre Szene sorgt für **Blaue Karte*** (<https://www.mannheim24.de>, 23. 1. 2023) ‘Napad ugrizom na Svjetskom prvenstvu u rukometu: Luda scena rezultirala plavim kartonom.’

*SC Magdeburg legt Einspruch gegen **Blaue Karte** für Janus Smarasonen* (<https://www.scm-handball.de>, 7. 9. 2023) ‘SC Magdeburg je uložio prigovor na plavi karton za Janusa Smarasona.’

*Mandić zbog **plavog kartona** propušta meč sa Srbijom, Horvat pozvao zamjenu* (<https://meridianbetsport.ba>, 14. 1. 2022.)

*Američki rukometaš ugrizao suparnika, dobio je **plavi karton*** (<https://www.fokus.ba>, 19. 1. 2023.)

Morfosintaksička struktura ove kolokacije se u njemačkom jeziku ne razlikuje od bosanskog jezika. U njemačkom se jeziku primjer *blaue Karte* sastoji od imenice *Karte* kao nukleusa imenične fraze i pridjeva *blaue* kao pridjevskog atributa. U bosanskom se jeziku primjer *plavi karton* sastoji od imenice *karton* kao nukleusa imenične fraze i pridjeva *plavi* kao pridjevskog atributa.

Plavi karton uvela je 2016. godine Međunarodna rukometna federacija (IHF). Pored crvenog i žutog kartona, suci od tada mogu dodijeliti i plavi karton koji označava diskvalifikaciju igrača uz pisani izvještaj. Plavi karton postoji i u fudbalu, ali ima potpuno suprotno značenje, i označava pohvalu suca za dobru igru, odnosno fair play igrača, kako se to u sportskom žargonu kaže. Plava boja je, smatra Vollmar (2023: 71), korisna za eksplozivne ljude kao što su kolerici ili oni koji se ponašaju impulsivno, jer stvara smirenost i strpljenje.

njem.: BlaueNacht ≈ bos.: Plava noć

- Nürnberg's **Blaue Nacht** zog über 150.000 Besucher an (<https://www.ispfd-nbg.de>, 8. 5. 2023) 'Nirnberška Plava noć privukla je preko 150.000 posjetilaca.'

Pogledajte kako je protekla **Plava noć** na Vilsonovom šetalištu (<https://avaz.ba>, 30. 7. 2022.)

Ovaj frazem je u njemačkom jeziku po svojoj morfosintaksičkoj strukturi identičan svom ekvivalentu u bosanskom jeziku. *Plava noć* predstavlja druženje igrača sa svojim navijačima. Shodno boji koja je zaštitni znak određenog kluba, i druženja dobijaju naziv po boji. Plava boja stvara po Vollmaaru (2023: 71) osjećaj blagostanja svojim opuštajućim i okupljajućim efektom, kroz svoju smirenost i otvorenost. Plava ima duboko umirujuće dejstvo, usporava razmišljanje, ublažava napetost i nervozu.

Frazemi:

- njem.: das Blaue Herz ≈ bos.: plavo srce

Balkan – **Das „Blaue Herz Europas“** in Gefahr (<https://www.alpenverein.de>, 14. 3. 2018) 'Balkan - „Plavo srce Evrope“ je u opasnosti.'

„Sačuvajmo **plavo srce Evrope**“ (<https://n1info.ba>, 14. 7. 2019.)

CNN o Neretvi: Naučnici se bore da spase „**plavo srce**“ Evrope (<https://n1info.ba>, 11. 8. 2023)

U njemačkom se jeziku primjer *das Blaue Herz* sastoji od imenice *Herz* kao nukleusa imenične fraze, pridjeva *blau* kao pridjevskog atributa i člana *das* kao pratilac (Begleiter). U bosanskom se jeziku primjer *plavo srce* sastoji od imenice *srce* kao nukleusa imenične fraze i pridjeva *plavo* kao pridjevskog atributa.

Izraz „*plavo srce Evrope*“ odnosi se na Balkan i njegova bogata, netaknuta vodena blaga, poput rijeka i vodopada. Nasuprot „*zelenom srcu Evrope*“ koje simbolizira zelena bogatstva Evrope, „*plavo srce Evrope*“ označava boje neba i mora. Prema Zjakiću i Milković (2010: 64) plava boja predstavlja nebo i more, a i po Immoosu (2009: 44) to je boja koja se u prirodi povezuje s nebom, nebeskim svodom, svemirom, morem, vodom i ledom, te simbolizira sva vodena bogatstva Evrope.

- njem.: ekvivalent u analiziranom korpusu nije zabilježen ≈ bos.: plavo proljeće

Čovjek koji je kreirao nezaboravno '**Plavo proljeće**' i postavio Hrvatsku na svjetsku mapu nogometa. (<https://pogled.ba>, 8. 2. 2023.)

Za frazem *plavo proljeće* nismo zabilježili u posmatranom korpusu njegov ekvivalent na njemačkom jeziku. U bosanskom se jeziku primjer *plavo proljeće*

sastoji od imenice *proljeće* kao nukleusa imenične fraze i pridjeva *plavo* kao pridjevskog atributa. Pod *plavim proljećem* misli se na pobjede sarajevskog fudbalskog kluba Željezničara, čiji su grb i zaštitna boja kluba plavi. U mnogim je kulturama plava boja, po Brenko (2009), neutralna i smirujuća boja.

Značenje 3: Plava boja simboliše mir, saglasnost i dogovor:

Kolokacije:

- njem.: **blaue Helme** ≈ bos.: **plavi šljemovi, plave kacige**

*UN kritisiert Verwendung **blauer Helme** bei Einsatz gegen Demonstranten* (<https://www.zeit.de>, 11. 1. 2022)

*Trebaju li **plavi šljemovi** vlastima u Beogradu i Zagrebu* (<https://bosnaglobal.net>, 25. 6. 2021.)

*Beck: **Plave kacige** nisu pomogle BiH, okretanje glave od strahota u Ukrajini* (<https://nap.ba>, 10. 4. 2022.)

Kod ovih frazema možemo uočiti upotrebu istih morfosintaksičkih elemenata.

Plavi šljemovi po Brenko (2009: 63) predstavljaju mirovne snage Ujedinjenih nacija. U politici se plava boja najčešće veže uz pojam mira. Međunarodne institucije: Ujedinjeni narodi, Vijeće Europe, Europska unija, predstavljaju se zastavama plave boje. Naš frazem *plavi šljemovi*, kao mirovnjaci UN-a, nosi upravo plavu boju, jer ona najčešće označava mir, povezanost, saglasnost i dogovor.

Frazemi:

- njem.: **die blaue Welle, die blaue Wand/Mauer, blue wall, der blaue Tsunami**
≈ bos.: **plavi val, plavi zid, izborni cunami**

*Wahlum fragen in den USA: Wo war **die blaue Welle**?* (<https://www.spiegel.de>, 8.11.2020) ‘Izborne ankete u SAD-u: Gdje je bio plavi val?’

***Blaue Welle, blauer Tsunami** oder rote Wand: Die Kongress wahlen sind traditionell eine Abrechnung mit der Politik der US-Regierung und seiner Partei in Washington.* (<https://www.deutschlandfunk.de>, 6. 11. 2018) ‘*Plavi val, plavi cunami ili crveni zid: izbori za kongres su tradicionalno obračun s politikom američke vlade i njezine stranke u Washingtonu.*’

***Die „Blaue Wand“** steht wieder: Wie Joe Biden die Wahl gewann* (<https://www.n-tv.de>, 14. 11. 2020) ‘*„Plavi zid“ ponovno stoji: Kako je Joe Biden pobijedio na izborima.*’

Michigan und Wisconsin: Die blaue Mauer steht wieder (<https://www.sueddeutsche.de>, 5. 11. 2020) ‘Michigan i Wisconsin: Plavi zid se vratio.’

Donald Trump konnte die Wahl 2016 so überraschend gewinnen, weil er die „Blue wall“, die blaue Wand der Demokraten im Mittleren Westen bezwang. (<https://www.boell.de>, 18. 7. 2019) ‘Donald Trump uspio je iznenađujuće pobijediti na izborima 2016. jer je pobijedio plavi zid demokrata na Srednjem zapadu.’

Republikanci trenutno drže većinu u oba doma Kongresa, no neki demokrati predviđaju “plavi val”. (<https://avaz.ba>, 29. 8. 2018.)

„Vrlo jednostavno, plavi val (demokratski) jednak je kriminalnom valu. Crveni val (republikanski) jednak je zapošljavanju i sigurnosti”, rekao je Trump. (<https://www.slobodna-bosna.ba>, 5. 11. 2018.)

No, nije se dogodio dugo najavljavani „plavi val” ili izborni cunami u korist demokrata, kako su pojedini mediji kalkulirali. (<https://avaz.ba>, 11. 11. 2018.)

Čini se da Arizona stremi ka Bajdenu, što znači da bi demokrata morao da osvoji dve od tri takozvane države „plavog zida” 2016. godine - Viskonsin, Mičigen i Pensilvanija – da bi obezbijedio pobjedu. (<https://www.oslobodjenje.ba>, 4. 11. 2020.)

Morfosintaksička struktura ovih frazema se u njemačkom jeziku ne razlikuje od bosanskog jezika. U njemačkom se jeziku primjeri *die blaue Welle, die blaue Wand/Mauer, blue wal, der blaue Tsunami* sastoje od imenica *Welle, Wand, Mauer* i *Tsunami* koje se javljaju kao nukleusi imeničnih fraza i pridjeva *blaue* kao pridjevskog atributa. U njemačkim pisanim medijima nailazimo, pored svih pomenutih naziva, i na doslovno prenošenje pojma iz engleskog jezika: *bluewall*. U bosanskom jeziku kao prijevodne ekvivalente, pored frazema *plavi val, plavi zid*, imamo i izraz *izborni cunami*.

Plavi val, plavi zid ili izborni cunami predstavljaju u Americi Demokratsku stranku, odnosno zastupnike Demokrata. Demokratsku stranku, kao prvu američku političku stranku, osnovao je krajem 18. stoljeca Thomas Jefferson. U to vrijeme nazivala se republikanska stranka. Kasnije, postala je poznata kao demokratsko-republikanska, a tek kad je Andrew Jackson, 1828. godine, postao sedmi predsjednik Sjedinjenih Država, dobila je naziv – demokratska stranka. Službeni simbol demokrata danas je magarac, kojeg je proslavio politički karikaturista Thomas Nast. A sve zbog Jacksona, koji se 1828., kandidovao za predsjednika, kada su ga protivnici, zbog njegovih populističkih nazora i slogana „Neka narod vlada,” prozvali *jackass*,

što u kolokvijalnom engleskom znači *glupan*, inače, baš kao i riječ *donkey* – magarac.⁴ Demokrate su se kroz historiju borile za prava običnog čovjeka. Sve vezano za Demokrate je plave boje, pa je i službeni simbol u plavoj boji, plavi magarac. Zašto se baš ova boja veže uz Demokrate, seže iz medija. U američkoj politici često čujemo pojmove crvene i plave države. U crvenim država većina glasa za Republikance, odnosno kandidate Republikanske partije, a u plavim većina je za Demokrate. Davanje značenja ovim bojama pripisuje se TV mrežama. Kada je televizor u boji postao popularan šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog stoljeća, mreže su počele koristiti mape sa bojama za prikazivanje rezultata izbora. U početku nije bilo konsenzusa koja boja predstavlja koju političku partiju, ali za vrijeme izbora 2000. godine, većina mreža koristila je plavu boju za Demokrate, i crvenu za Republikance. Tako su i ljudi počeli koristiti nazive *crvena i plava država* u političkom vokabularu. Postoji još i naziv *ljubičaste države*, koji se koristi za neodlučne države.⁵ Države kojima dominiraju Demokrate kao što su Kalifornija i Ilinois i veći dio regiona Nove Engleske na sjeveroistočnoj obali nazivaju se *plavim državama*. Republikanski bastioni kao što su Ajdaho, Aljaska i mnoge južnjačke države smatraju se *crvenim državama*. *Ljubičastim državama*, koje mogu da promijene mišljenje u zavisnosti od kandidata, smatraju se Ohajo, Florida, Arizona, Pensilvanija i Viskonsin.⁶ Brenko (2009: 63) smatra da se plava boja u politici najčešće veže uz pojam mira. U nekim europskim zemljama plava danas predstavlja republikansku ili liberalnu stranku. Brenko smatra da se plava boja koristi iz tog razloga u političkoj prezentaciji, kako bi se ogradila od socijalističke prošlosti koju simbolizira crvena boja.

Značenje 4: Plava boja simboliše potisnutu melanholiju

Kolokacije:

- njem.: Blue Monday ≈ bos.: plavi ponedjeljak

Heute ist „Blue Monday“: Wie Sie den „traurigsten Tag“ im Jahrgut über stehen (<https://www.kleinezeitung.at>, 17. 1. 2022)

Danas je “plavi ponedjeljak”: *Kako se osjećate?* (<https://avaz.ba>, 20. 1. 2020.)

Ovaj frazem je po svojoj strukturi u njemačkom jeziku identičan svom ekvivalentu u bosanskom jeziku. U njemačkom se jeziku primjer *Blue Monday* sastoji od imenice *Monday* koja u sintaksičkom smislu predstavlja nukleus imenične fraze i pridjeva

⁴ <https://ba.voanews.com/a/a-37-a-2004-01-20-12-1-86149412/1170680.html>

⁵ <https://ba.voanews.com/a/sad-izbori-crvene-i-plave-drzave-objasnjenje/5567489.html>

⁶ <https://www.bbc.com/serbian/lat/svet-51741993>

blue kao pridjevskog atributa. U njemačkim se pisanim medijima za primjer *plavi ponedjeljak* bilježi jedino doslovno prenošenje pojma iz engleskog jezika. U bosanskom jeziku se primjer *plavi ponedjeljak* sastoji od imenice *ponedjeljak* kao nukleusa imenične fraze i pridjeva *plavi* kao pridjevskog atributa.

Plavi ponedjeljak, odnosno treći ponedjeljak u januaru se smatra najdepresivnijim danom u godini. Izraz *plavi ponedjeljak* prvi je upotrijebio britanski psiholog i motivacioni govornik Cliff Arnall 2004. godine, nakon što mu se obratila britanska putnička agencija Sky Travel koja je zatražila da osmisli formulu za određivanje najdepresivnijeg dana u godini. Plavi ponedjeljak kasnije je postao centralni dio reklamne kampanje Sky Travela osmišljene da potakne rezervacije za odmor koji bi, kako je kompanija predložila, ublažili „bijedu Plavog ponedjeljka”. Psiholog dr. Cliff Arnall osmislio je jednačinu kojom bi dokazao zašto se baš taj dan smatra najdepresivnijim danom u godini. Njegova jednačina uzela je u obzir nivo duga ljudi, vrijeme nakon božićnih praznika i novogodišnjih odluka, niži nivo motivacije i osjećaj potrebe za poduzimanjem nečega konkretnog. Formula glasi: $[W + (Dd)] \times TQ / MxNA$. W u formuli označava vrijeme, D je dug, d mjesečna plaća, T znači vrijeme od Božića, a Q vrijeme od kada ste odustali od novogodišnje odluke. Naučna i akademska zajednica oštro je odbacila ovu Arnallovu jednačinu, smatrajući da ne postoje vjerodostojni dokazi istraživanja koji bi pokazali da je *plavi ponedjeljak* depresivniji od bilo kojeg drugog dana ili čak od najdepresivnijeg dana u godini.⁷ Zašto baš plavi ponedjeljak, možemo povezati sa time da ga je prvi upotrijebio britanski psiholog, te ga takođe možemo povezati sa engleskim izrazima *feel blue* (*biti tužan*) i *have the blues* (*biti depresivan, osjećati se tužno*). U njemačkom jeziku ne postoji ovakav izraz koji bi plavom bojom opisao tugu. U Dudenu 11 (2008: 126) bilježimo izraz *blau sein*, ali on označava nešto potpuno drugo, i to *biti u potpunosti pijan* (*völlig betrunken sein*). Plava boja je po Vollmaru (2023: 71) povezana sa melanholijom, i Vollmar o plavoj boji govori kao o melanholičnoj boji. Po Immoosu (2008: 43) izrazi *blau sein* (*biti pijan*) und *blau machen* (*bez određenog razloga ne ići na posao; ljenčariti, dangubiti*) potiču od plavih farbara, iz srednjega vijeka. Budući da se proces bojenja odvijao samo kada je bilo lijepo vrijeme i kada se puno pilo, tokom procesa fermentacije u kupkama za bojenje nastajala su čekanja. Tako je znao svako da, kada se farbači sunčaju, da oni ljenčare (*diese Blaumachen*), a kada ljenčare (*Blaumachen*) da su pijani (*blau sein*). Činjenica da se toliko pilo imala je i praktično značenje, urin je bio potreban za proces fermentacije kupki za bojenje.

⁷ <https://n1info.ba/magazin/lifestyle/kako-prezivjeti-plavi-ponedjeljak-najdepresivniji-dan-u-godini/>

- njem.: der Anruf beider Telefonseele sorge, der Notruf für die Seele ≈ bos.: plavi telefon

*Wenn die Seele Hilfe braucht: **Der Anruf** beider Telefonseele sorge kann ein rettender Ankersein (<https://www.suedkurier.de>, 8. 1. 2019) ‘Ako je vašoj duši potrebna pomoć: Pozivanje telefonske službe za savjetovanje može biti spasonosno sidro’*

*Mehrs 900 **Corona-Anrufe** an einem Tag: Bürger-Hotlines des Landkreises Ludwigs lust-Parchim gut frequentiert / Mehrls 20 Mitarbeiter aus der Kreisverwaltung unterstützen das Service center (<https://www.kreis-lup.de>, 26. 1. 2021) ‘Više od 900 Corona poziva u jednom danu: Dežurne telefonske linije za građane u okrugu Ludwigslust-Parchim su dobro posjećene / Više od 20 zaposlenika iz okružne uprave podržava servisni centar.’*

***Notruf für die Seele:** Krisendienst Oberfranken ist sehr gefragt (<https://www.kurier.de>, 25. 2. 2022) ‘Hitni poziv za dušu: Krizna služba u Gornjoj Frankoniji je veoma tražena.’*

*“**Plavi telefon**” zbog pandemije zabilježio preko pet hiljada poziva: Građani BiH tražili psihološko savjetovanje, ali i spas od različitih oblika nasilja (<https://www.oslobodjenje.ba>, 6. 7. 2021)*

Za kolokaciju *plavi telefon* u njemačkom jeziku nismo pronašli odgovarajući prijevodni ekvivalent, već izraze koji opisuju isti. *Der Anruf beider Telefonseele sorge, der Notruf für die Seele* sastoje od imenica *Anruf* i *Notruf* kao nukleusa imenične fraze i prijedložnih fraza *beider Telefonseele sorge* i *für die Seele*. Prijedložne fraze sastoje se od prijedloga *bei* i *für*, članova *der* i *die* koji služe kao pratioci i imenica *Telefonseele sorge* i *Seele*. U bosanskom jeziku se primjer *plavi telefon* sastoji od imenice *telefon* kao nukleusa imenične fraze i pridjeva *plavi* kao pridjevskog atributa.

Plavi telefon je savjetodavna linija za djecu i mlade. Linija je prvenstveno namijenjena djeci koja osjećaju da ih neko iz njihove okoline na bilo koji način zlostavlja (tuče, vrijeđa, naziva pogrđnim imenima, prilazi im na seksualno neprihvatljiv način) ili zanemaruje i za one koji znaju ili su vidjeli da je neko dijete zlostavljano i zanemareno. Pored problema nasilja, linija je otvorena za sve druge probleme koje djeca imaju, a o kojima nemaju s kim da razgovaraju i od koga da zatraže podršku i pomoć.⁸ Od 13. marta 2020. godine, kako je pandemija koronavirusa došla i u Bosnu i Hercegovinu, Plavi telefon je stavljen na raspolaganje i odraslim ljudima. Svi koji

⁸ https://plavitelefon.ba/sta_je_plavi_telefon.php

su imali bilo kakve poteškoće da se prilagode aktuelnoj situaciji, mogli su pozvati Plavi telefon. Najčešće teme razgovora su bile strah, anksioznost, depresija i porodično nasilje.⁹ U Njemačkoj su također za vrijeme pandemije bile otvorene linije koje su pružale mogućnost besplatnog psihološkog savjetovanja za odrasle i mlade koji se suočavaju sa psihičkim posljedicama usljed pandemije koronavirusom, depresijom, anksioznošću, te suicidalnim mislima. Osim toga, u Njemačkoj postoje telefonska savjetovaništa za građane, *Telefonseele sorge* (telefonsko savjetovanište), *Info-Telefon der Deutschen Depressions hilfe* (Informativni telefon njemačke pomoći za depresiju) kao i *Diskussions forum Depression* (Forum za diskusiju o depresiji). Za djecu, mlade i roditelje koji su pogođeni depresijom postoji telefonsko savjetovanište *Nummer gegen Kummer* (Broj protiv tuge).⁰¹ Plava boja se prema Zjakiću i Milkoviću (2010: 64) smatra korisnom za um i tijelo, usporava ljudski metabolizam, i stvara smirujući efekat, a povezana je i sa postizanjem balansa. Plava boja je po Vollmaru (2023: 71) povezana sa melanholijom, te je idealna boja koja će pomoći da se ponovo pronađe svoje središte, dok isto vrijeme potiče regeneraciju. I svako ko teži odanosti i razvoju svojih duševnih moći trebao bi preferirati plavu boju. Vollmar smatra da plava stvara atmosferu suosjećanja, sigurnosti, druželjubivosti i mira, s jedne strane, a s druge strane atmosferu potisnute melanholije.

4. ZAKLJUČAK

Ovaj rad bavi se kontrastivnom analizom kolokacija i frazema sa komponentom plave boje u njemačkim i bosanskim printanim medijima i elektronskim publikacijama. Cilj ove analize bio je da se ispita prisutnost razlika na morfološkom, sintaktičkom i leksičkom nivou, kao i da se sagledaju kulturološke razlike između jezičkih struktura dva jezika. Korpus korišten u ovom radu obuhvata u 22 primjera kolokacija i frazema s komponentom plave boje iz njemačkih i bosanskih printanih i elektronskih medija. Korpus je nastao analizom dostupnih medijskih tekstova, pri čemu je zabilježeno pet kolokacija na njemačkom jeziku, sedam na bosanskom, te tri frazema na njemačkom i četiri na bosanskom jeziku. U korpusu su zabilježene složenice kao prijevodni ekvivalenti (*Blue – Collar* i *Blue – Collar – Worker*), jer njemački jezik svojom strukturom sve više pribjegava korištenju istih. Rad bilježi i primjere gdje je zabilježeno doslovno prenošenje pojma iz engleskog jezika (*bluewall*, *Blue Monday*). Utvrđeni su i oni primjeri koji nisu imali svoje ekvivalente u drugom jeziku (*plava*

⁹ <https://op.bhrt.ba/plavi-telefon-pruza-podrsku-i-u-vrijeme-pandemije/>

⁰¹ <https://www.ndr.de/ratgeber/gesundheit/Depressionen-Hier-gibt-es-Hilfe-und-Beratung,depression252.html>

knjiga, plavo proljeće, plavi telefon). Metodom kontrastivne analize nastojalo se utvrditi u kojoj mjeri se kolokacije i frazemi sa sastavnicom plave boje podudaraju sa svojim ekvivalentima u ciljnom jeziku. Možemo zaključiti da se značenja i konteksti u kojima se pojavljuju kolokacije i frazemi sa sastavnicom plave boje u velikoj mjeri podudaraju. U većini primjera plava boja nosi pozitivne konotacije, pa je plava boja simbol mira, sigurnosti, dogovora, urednosti, pouzdanosti, jasnoće, pravednosti i suosjećanja. Veoma mali broj primjera ukazuje na negativne konotacije, jer plava boja može simbolizirati potisnutu melanholiju (*plavi ponedjeljak, plavi telefon*). Analiza je pokazala značajan uticaj društvenih faktora, kulture i tradicije na formiranje novih kolokacija i frazema sa sastavnicom plave boje u jeziku. Noviji, moderniji i savremeniji načini života (*Blaue Nacht/plava noć, das Blaue Herz / plavo srce*), migracije naroda (*blaue Karte / plava karta*), društveni status (*Blue – Collar – Worker/plavi ovratnici*), razne društvene, aktuelne situacije (*der Notruf für die Seele / plavi telefon, Blue Monday / plavi ponedjeljak*), i političke situacije (*blaue Welle / plavi val*) dovele su do nastanka novih kolokacija i frazema sa sastavnicom plave boje. Možemo zaključiti da društveni poredak, kulturološke i historijske prilike značajno utječu na stvaranje novih kolokacija i frazema sa sastavnicom plave boje, i da u većini slučajeva nose istu konotaciju, što ukazuje na univerzalnost simbolike plave boje. To se može pripisati geografskoj blizini zemalja, kao i pripadnosti sličnom kulturnom krugu. Rad pokazuje da u oba jezika kontinuirano nastaju nove kolokacije i frazemi. Primjeri poput *plavi ponedjeljak (Blue Monday), plava karta (blaue Karte), plavi val (blaue Welle, blueval)* pokazuju globalni uticaj kako moderni način života, novi trendovi, migracije, te društvene i političke promjene dovode do stvaranja novih kolokacija i frazema. Doneseni zaključci važe samo za obrađeni korpus.

LITERATURA

1. Blagus Bartolec, Goranka (2012), "Kolokacijske sveze prema drugim leksičkim svezama u hrvatskom jeziku", *Fluminensia*, 24(2), 47–59.
2. Brenko, Aida (2009), Simbolika boja, u: Aida Brenko, Mirjana Randić (ur.), *Moć boja: kako su boje osvojile svijet*, Etnografski muzej, Zagreb, 15-93.
3. Burger, Harald (2007), *Phraseologie: eine Einführung am Beispiel des Deutschen*, Erich Smidt Verlag GmbH & Co., Berlin
4. Burger, Harald, Annelies Buhifer, Ambros Sialm (1982), *Handbuch der Phraseologie*, Walter de Gruyter, Berlin - New York

5. Butina-Koller, Ekaterina (2005), *Kollokationen im zweisprachige Wörterbuch: Zur Behandlung lexikalischer Kollokationen in allgemein sprachlichen Wörterbüchern des Sprachen paares Französisch/Russisch*, Max Niemeyer Verlag, Tübingen.
6. Caro Cedillo, Ana (2004), *Fachsprachliche Kollokationen. Ein übersetzungs orientiertes Daten bank modell Deutsch-Spanisch*, Tübingen, Günter Narr Verlag
7. Chevalier, Jean, Alain Gheerbrant (1983), *Rječnik Simbola*. Nakladni zavod MH, Zagreb
8. Duden 11 (2008), *Redewendungen, Wörterbuch der deutschen Idiomatik*. 3. Überarbeitete und aktualisierte Auflage, Bibliographisches Institut & F. A. Brockhaus AG, Mannheim
9. Fleischer, Wolfgang (1982): *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*, VEBBibliographisches Institut, Leipzig
10. Fleischer, Wolfgang (1997), *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. 2. Auflage, Max Niemeyer Verlag, Tübingen
11. Halilović, Senahid, Ismail Palić, Amela Šehović (2010), *Rječnik bosanskoga jezika*, Filozofski fakultet, Sarajevo
12. Hausmann, Franz Josef (1985), "Kollokationen im deutschen Wörterbuch. Ein Beitrag zur Theorie des lexikographischen Beispiels", u: Henning Bergenholtz, Joachim Mugdan (ur.), *Lexikographie und Grammatik. Akten des Essener Kolloquiums zur Grammatik im Wörterbuch*, Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 118-129.
13. Hausmann, Franz Josef (1984), "Wortschatz lernen ist Kollokationen lernen: Zum Lehren und Lernen französischer Wortverbindungen", *Praxis des neusprachlichen Unterrichts*, 4(31), 395-406.
14. Hausmann, Franz Josef (2007), "Die Kollokationen im Rahmender Phraseologie –systematische und historische Darstellung", u: Franz Josef Hausmann (Hrsg.), *Collocations, phraséologie, lexicographie. Etudes 1977-2007 et Bibliographie*, éditées par Elke Haag (WLF Bd. 4), Shaker, Aachen, 154-170.
15. Holderbaum, Anja (2003), *Kollokationen als Problem größerer Sprachmittlung. Lighthouseunlimited*, 30, Wissenschaftlicher Verlag, Trier
16. Immoos, Franz (2009), "Farbe: Energieder Farbe", Preuzeto sa: <http://franz.immoos.eu/> (pristupljeno: 17. 4. 2021.)
17. Matešić, Josip (1982), *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb

18. Menac, Antica, Željka Fink-Arsovski, Radimira Venturin (2003): *Hrvatski frazeološki rječnik*, Naklada Ljevak, Zagreb
19. Palm, Christine (1997), *Phraseologie, eine Einführung*. 2. Auflage, Gunter Narr Verlag, Tübingen
20. Riđanović, Midhat (1985), *Jezik i njegova struktura*, 1. Izdanje, Svjetlost, Sarajevo
21. Stojić, Aneta (2012), *Kolokacije: Prilog teoriji i praksi*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka
22. Stojić, Aneta, Sanela Murica (2010), "Kolokacije – teorijska razmatranja i primjena u praksi na primjerima iz hrvatskoga i njemačkoga jezika", *Fluminensia*, 22(2), 111–125.
23. Vollmar Klausbernd (2023), *Das große Buch der Farben*, 5. Auflage, Königsfurt – Urania Verlag GmbH, Kiel
24. Zjakić, Igor, Marin Milković (2010), *Psihologija boja*, Veleučilište u Varaždinu, Varaždin

IZVORI

1. <https://avaz.ba>
2. <https://bosnaglobal.net>
3. <https://meridianbetsport.ba>
4. <https://n1info.ba>
5. <https://nap.ba>
6. <https://pogled.ba>
7. <https://snagalokalnog.ba>
8. <http://www.velkaton.ba>
9. <https://www.alpenverein.de>
10. <https://www.boell.de>
11. <https://www.deutschlandfunk.de>
12. <https://www.fokus.ba>
13. <https://www.haufe.de>
14. <https://www.hrjournal.de>
15. <https://www.ispfd-nbg.de>
16. <https://www.kleinezeitung.at>
17. <https://www.kreis-lup.de>
18. <https://www.kurier.de>

19. <https://www.mannheim24.de>
20. <https://www.n-tv.de>
21. <https://www.oslobodjenje.ba>
22. <https://www.scm-handball.de>
23. <https://www.slobodna-bosna.ba>
24. <https://www.spiegel.de>
25. <https://www.sueddeutsche.de>
26. <https://www.suedkurier.de>
27. <https://www.zeit.de>

BLUE AS A COMPONENT OF COLLOCATIONS AND IDIOMS IN GERMAN AND BOSNIAN LANGUAGES IN PRINT MEDIA AND ELECTRONIC PUBLICATIONS

Summary:

This paper presents a contrastive analysis of idioms and collocations featuring the color blue in German and Bosnian print media and electronic publications. The aim of the analysis was to identify differences at the morphological, syntactic, and lexical levels, as well as to determine cultural differences between the two languages. The corpus included 22 examples: five collocations in German, seven in Bosnian, three idioms in German, and four in Bosnian. The corpus also included compounds as translation equivalents (e.g., “blue-collar” and “blue-collar worker”), as German increasingly relies on such structures. The paper notes instances where concepts were directly translated from English (e.g., “blue wall,” “Blue Monday”) and identifies examples without equivalents in the other language (e.g., “blue book,” “blue spring,” “blue phone”). The contrastive analysis aimed to assess the extent to which collocations and idioms involving the color blue align with their counterparts in the target language. The results show that the meanings and contexts in which collocations and idioms with the component of blue appear largely coincide. In most examples, the color blue carries positive connotations, symbolizing peace, security, agreement, neatness, reliability, clarity, justice, and empathy. A small number of examples suggest negative connotations, where blue can symbolize suppressed melancholy (e.g., “Blue Monday,” “blue phone”). The analysis demonstrated a significant influence of social factors, culture, and tradition on the formation of new collocations and idioms involving the color blue in the language. Newer, modern lifestyles (“Blaue Nacht” / “blue night,” “das Blaue Herz” / “blue heart”), migration (“blaue Karte” / “blue card”), social status (“blue-collar worker”), and various social and political situations (“der Notruf für die Seele” / “blue phone,” “Blue Monday,” “blaue Welle” / “blue

wave”) have contributed to the creation of new collocations and idioms. We can conclude that social order, culture, and historical circumstances play a significant role in the creation of new collocations and idioms featuring the color blue. In most cases, these expressions carry similar connotations, indicating the universality of blue as a symbol. This can be attributed to the geographic proximity of the countries and their belonging to a similar cultural sphere. The paper demonstrates that new collocations and idioms continue to emerge in both languages. Examples such as “Blue Monday,” “blue card,” and “blue wave” illustrate the global influence of modern lifestyles, trends, migration, and social and political changes, all contributing to the creation of new expressions. The conclusions drawn in this paper apply only to the analyzed corpus.

Key words: collocation; idioms; symbolism; blue color; contrastive analysis; German Language; Bosnian Language

Adresa autorice
Author's address

Merima Delić
Univerzitet u Tuzli
Filozofski fakultet
meriima.delic@gmail.com